

LEWIS HENRY MORGAN: Pravěká společnost neboli Výzkumy o průběhu lidského pokroku od divoštství přes barbarství k civilizaci. Praha: Nakladatelství Československé Akademie věd 1954.

ŽIVOT A DÍLO LEWIS HENRY MORGANA

Lewis Henry Morgan (21.11.1818 Aurora-17.12.1881 Rochester)

- původem Angličan
- otec středním zemědělcem→senátorem státu New York
- Morganovo studium zahrnovalo nejdříve studium na Union College (21let) a posléze samostatné studium práv, kterých později využil v Rochesteru, kde si založil advokátní praxi
- 1849-50 sbírá pro muzeum státu New York předměty materiální povahy
- 1851- monografie-**Liga** (konfederace 4-5 kmenů) **Irokézů**
- 1861- zvolen členem dolní sněmovny státu New York
- 1868- zvolen senátorem státu New York
- 1870- **Systémy pokrevnosti a sešvagření lidské rodiny**
- 1877- **Pravěká společnost neboli výzkumy o průběhu lidského pokroku od divoštství přes barbarství k civilizaci**
- 1878- expedice Colorado, Nové Mexiko-puebla
- 1880- prezident Americké společnosti pro rozvíjení vědy
- jeho výzkum se týkal společenského zřízení amerických domorodců- velké předpoklady, neboť poblíž jeho rodiště založena irokézska rezervace-objevy v dějinách díky nim
- 1881- **Domy a domácí život amerických domorodců** (původně 5.část Pravěké společnosti)

Zajímavosti ze života

- Morgan v Auroře založil literární/sportovní klub Gordický uzel, z kterého se později stal **Řád Irokézů**-spolek, který se měl zabývat studiem dějin, folkloru, mytologie, spol.zřízení Indiánů
- 1847-se stává členem irokéžského kmene Seneka-rod Jestřába (Ta ya-da-o-muh-kuh= „ležící napříč“ „most“ „spojení svazků“)
- vystupoval pod pseudonymem Aquarius, Skenandoah
- přívrženec presbyteriánů (nenáviděl katolíky)
- advokát železničních, akcionář rudných dolů
- velký zájem věnoval organizaci školství-vzdělání žen, budování univerzity v Rochesteru
- doložil vědecky asijský původ předkolumbovské Ameriky= příbuznost mezi Čukči a Eskymáky
- pozoroval pstruhy a život bobrů = nejen etnograf!!

Věda

- vychází z rozboru vynálezů a objevů prvobytného lidstva = z vývoje výrobních sil společ., snažil se spojit každou periodu s rozvojem technických pokroků
- zabýval se otázkou rodu jako základní jednotkou společenského zřízení pravěkého lidstva (otázky exogamie, poukázal na spojení 2 a více rodů ve fratriích..)
- věnoval se výzkumu dějin manželství a rodiny
- otázka vlastnictví

Kniha „Pravěká společnost“ představuje nejvýznamnější dílo L.H.Morgana. V ní se věnoval zejména problematice vývoje rodiny, příbuzenskému systému a společenskému zřízení. Morgan jako hlavní představitel amerického evolucionismu, postavil své dílo na principech evolucionistické teorie. V každé kapitole je tak naznačeno, že vše se vyvíjí od jednoduchého ke složitějšímu (tedy dokonalějšímu), a že lidstvo se díky zkušenostem propracovalo z divoštví k civilizaci.

„Pravěká společnost“ je rozdělena do čtyřech částí, jmenovitě:

- 1) Rozvoj inteligence prostřednictvím vynálezů a objevů
- 2) Vývoj ideje správního zřízení
- 3) Vývoj ideje rodiny
- 4) Vývoj ideje vlastnictví

První část **Rozvoj inteligence prostřednictvím vynálezů a objevů** můžeme považovat za základní teoretický úvod do problematiky. Morgan předpokládal, že na nejnižším vývojovém stupni se člověk při uspokojování svých potřeb příliš neliší od zvířat. Následným rozvíjením svých vlastností (řeč, zdokonalování a používání nástrojů, využívání vynálezů apod.) lidstvo dospělo k civilizaci. Podle Morgana je důležité věnovat pozornost dvěma výzkumům. Jeden vede přes vynálezy a objevy a druhý přes prvotní zřízení. Názorně se tak snažil ukázat hlavní stádia lidského vývoje- vývoj z hlediska obživy, správního zřízení, jazyka, rodiny, náboženství, architektury a vlastnictví.

Dále Morgan rozeznává podle druhu sociální a politické organizace dva základní typy společnosti

- a) rodová společnost (societas)- je založena na jednotlivcích a čistě osobních vztazích
 - základní jednotkou je **rod**, ze kterého postupně vznikaly stále složitější a vývojově vyšší formy soc.organizace
- př. **rod – frátrie – kmen - konfederace kmenů** (později národ)
- b) stát (civitas) - založený na principu území a vlastnictví
 - základní jednotkou je **obec/městský obvod** (→tato politická společnost disponuje majetkem a osobami na základě územních vztahů), spojením obcí/ městských obvodů vzniká **okres/provincie**, a následným spojením těchto částí **národní prostor = země**

př. **obec/městský obvod – okres/provincie – národní prostor = země**

Jak už je z názvu patrné Morgan se zabýval otázkou vývoje lidstva. Podle něho vývoj probíhal ve třech stádiích: **divoštví – barbarství – civilizace**. Stadium divoštví dělí ještě do tří stupňů (starší, střední, pozdní a podle společenských poměrů na nejnižší, střední, nejvyšší). Totéž učinil se stadiem barbarství. Stupeň civilizace rozdělil na antický a moderní. **Nejnižší stupeň divoštví** začíná dětstvím lidstva a končí používáním ryb a znalostí použití ohně. Lidé se živili plody a objevoval se náznak artikulované řeči.

Střední stupeň divoštví plynule přešel z nejnižšího-tato epocha je typická používáním primitivních nástrojů, používáním ohně, a je zakončena vynálezem luku a šípu.

Nejvyšší stupeň divoštví opět plynule navázal na střední a je zakončen vynálezem hrnčířství.

Nejnižší stupeň barbarství začíná podle Morgana vynálezem hrnčířství a trvá v různých oblastech světa různou dobu. Na východní polokouli je ukončen domestikací, na západní pěstováním kukuřice a využitím kamene a cihel ke stavbě.

Střední stupeň barbarství končí vynálezem tavby železné rudy a zpracováním železa.

Nejvyšší stupeň barbarství končí vynálezem hláskové abecedy a používáním písma k literární tvorbě, což už je znak také prvotní civilizace.

Dále se zde autor zabývá způsoby obživy charakteristickými pro lidské populace na různém stupni vývoje. Ty rozděluje do pěti chronologicky navazujících způsobů.

1) Přírodní způsob obživy plody a kořinky (v omezeném sídlišti)

2) Obživa rybami

3) Moučná obživa (získání obděláváním půdy)

4) Masná a mléčná obživa

5) Neomezená obživa plným hospodařením

První dva způsoby jsou typické neproduktivním hospodařením a jsou charakteristické pro stadium divoštství, zatímco zbývající tři jsou už produktivní a vyskytují se ve stadiu barbarství a civilizace.

Závěr první části je věnován vývojovým formám rodiny a to opět v pěti vývojových stupních.

1) **Rodina pokrevních příbuzných**

- skupinová manželství bratrů a sester (vlastní i poboční)
- tzv. malajský systém (vytvořili vlastní systém pokrevního příbuzenství)

2) **Punaluánská rodina**

- název pochází od havajského příbuzenství punalua
- skupinové manželství několika sester (vlastní i poboční) s jejich manžely, společní manželé nemuseli být navzájem příbuzní (i když tomu tak často bylo) a naopak skupinové manželství několika bratrů s jejich manželkami → skupina mužů si brala skupinu žen
- turánský, ganowanský systém

3) **Syndyasmická rodina (= párová)**

- sdružení muže a ženy ve dvojici formou manželství, ale bez výlučného spoluzití
- manželství trvalo podle vůle obou stran
- základ monogamní rodiny, nevytvořila žádný systém pokrevního příbuzenství

4) **Patriarchální rodina**

- manželství jednoho muže s několika ženami, ženy obvykle drženy v odloučení
- př. rodina hebrejských pastýřských kmenů

5) **Monogamní rodina**

- poslední vývojová etapa, manželství jednoho muže a jedné ženy na základě výlučného spoluzití
- árijský systém

Tak to bylo jen ve zkratce, protože větší rozepisování mi přijde zbytečné.

Druhá nejdelší část **Vývoj ideje správního zřízení** je rozdělena do patnácti kapitol.

Morgan se zde věnuje sledování vývoje organizace společnosti a to hlavně u severoamerického kmene Irokézů. Poukazuje na společenské uspořádání Irokézů od rodu, přes fratrii a kmen ke konfederaci. Také v celé knize se dost často zabývá porovnáváním jednotlivé skutečnosti s antickými zeměmi. Tady konkrétně porovná Irokéze s antickými Řekami a Římany.

Jednotlivé kapitoly jsou dosti obsáhlé a detailně zpracované, takže bych spíše uvedla jen pár základních příkladů a zajímavostí. Nejdříve bych se věnovala **Irokézskému rodu**.

Rod jako takový je sdružením pokrevně spřízněných potomků téhož společného předka, vyznačujíc se rodovým jménem. Manželství uvnitř rodu je zakázáno. Rod představuje organizační jednotku společenského a správního systému, z čehož pro Irokéze vyplývají také určitá práva a povinnosti (dohromady deset).

Př. Právo volit svého sachema a své náčelníky

- sachemové měli fci dědičnou, řešili obvykle mírové záležitosti x obyčejní náčelníci neměli fci dědičnou, byla jim udělována za osobní zásluhy (statečnost, výmluvnost v radě, moudrost ve veřejných záležitostech)
- volení z řad členů vlastního rodu, na základě rozhodnutí rodové rady (vylosování 2 kandidátů)

Vzájemné povinnosti pomoci, ochrany a odčinění křivd

- zde hrál důležitou roli příbuzenský svazek
- u Irokézů byla povinnost pomstít zavraždění příbuzného- většinou nastalo vyjednávání mezi rodem vraha a rodem zavražděného a někdy dospěli k vyrovnání (ve formě hodnotného daru, vyjádření politování apod.), pokud nedošlo k dohodě byli v rodě zavražděného určeni mstitelé, kteří měli povinnost zabít vraha→ praktika krevní msty (zub za zub) má původ už v rodu

Právo adoptovat cizince do rodu

- nejdříve se to týkalo válečných zajatců, kdy zejména ženy a děti byli adoptováni do rodu
- později adopce byla otázkou i zdvořilosti (sám Morgan adoptován do rodu Jestřába kmene Seneka)
- adopce se odehrávala na veřejném zasedání rady kmene a měla fci náboženského obřadu

Společné pohřebiště, Právo pojmenovat své členy, Povinnost neuzavírat manželství uvnitř rodu, Rada rodu...

Další organizační jednotkou je **Irokézká frátrie**.

Je to tedy spojení 2 nebo více rodů téhož kmene pro jisté společenské účely (částečně společ. částečně náboženský účel) zejména měli administrativní moc

př. Irokézové- 8 rodů kmene Seneka spojeno ve dvě frátrie (4 a 4)

8 rodů kmene Kajuga spojeno také ve dvě frátrie (5 a 3)

Třetím typem organizační struktury je **Irokézský kmen**.

Kmen se skládá z několika rodů, které se vyvinuly ze dvou či více původních rodů, členové jsou spřízněni sňatky a mluví stejným dialektem. Opět vyberu jen pár příkladů, které budou představovat funkce a znaky Irokézkého kmene.

Př. Vlastní náboženská vláda víra a náboženský kult

- Irokézové pořádali různé náboženské obřady, tance a hry
- většinou uznávali kult přírodních živlů, primitivní pověry a jejich náboženství bylo polyteistické
- př. věřili ve Velkého a Zlého Ducha, nižší duchy, posmrtný život, nesmrtelnost duše, uznávali duchy různých druhů stromů a rostlin, duchy tekoucích vod a také Ducha kukuřice, Fazole a Tykve, které souhrnně nazývali „Naši živitelé“

Vláda nad územím a jméno

- většinou ovládali území, kde sídlili, rybařili či lovíli a území, které dokázali ubránit
- dále se za jejich vesnicí nacházel široký pás neutrální půdy, který nepatřil nikomu- pouze odděloval jeden kmen od jiného
- co se týká jména, existovaly kmeny se jménem př. kmen Seneka – „Velký lid z pahorků“, „Lid nosící košile“, „Táborem hýbající“, „Pokřivený lid“, „Prašné nosy“...

Právo nastolovat sachemy a náčelníky, Samostatný dialekt...

Čtvrtou poslední částí je **Irokézká konfederace**.

Je to svazek pěti kmenů, které se skládají ze společných rodů pod jedinou správou. I přesto každý kmen zůstával samostatný, rovnoprávný ve všech záležitostech, týkajících se konfederace.

Obsahem této části je dále detailní popis organizační struktury Řeků a Římanů.

V závěru se Morgan ještě krátce zmiňuje o problematice mexických Aztéků, Skotů, Irů a Germánů.

Třetí část **Vývoj ideje rodiny**, tvořená šesti kapitolami, je pouze detailním rozpracováním problematiky, kterou jsem již naznačila v úvodu. Je věnována rodině v jejích formách v jednotlivých obdobích. Nemyslím si, že by bylo přínosné tuto část rozebírat podrobně.

Čtvrtou nejkratší část **Vývoj ideje vlastnictví** rozdělil do dvou kapitol.

Zde se Morgan zabývá hlavně otázkou dědictví. Existují tři pravidla dědické posloupnosti

1) majetek zesnulého je rozdělován mezi příslušníky rodu zemřelého vlastníka (divoštství)

- 2) majetek je rozdělen mezi agnátní (pokrevní příbuzné) příbuzné zemřelého, s vyloučením zbývajících příslušníků rodin (nejnižší a střední barbarství)
- 3) majetek dědí děti zemřelého vlastníka, s vyloučením ostatních agnátních příbuzných (nejvyšší barbarství)

Opět se zde projevuje evolucionismus v rámci nabývání majetku a vlastnictví (nejdříve majetek nepatrný-pouze primitivní zbraně, výrobky..-postupně rozlišení na majetek ženský a mužský- získání půdy- až vznik soukromého vlastnictví)

Konečné zhodnocení knihy je docela složité. Sama za sebe můžu říct, že kniha se mi četla těžce, neustálé opakování již řečeného, zbytečné detaily, mnoho příkladů na stejném základě. Kniha je vydána v roce 1954, takže má i mírný ideologický podtext. Na druhou stranu na dobu, kdy Morgan působil to byly jistě převratné objevy. Dal základ dalším vědcům a i když některé jeho myšlenky jsou dávno překonané, vyvrácené apod. neubírá to na tom, že Morgan se svou „Pravěkou společností“ patří k základům etnologie či antropologie.